

KONFERENCJA NAUKOWA *ŹRÓDŁA DO DZIEJÓW DOMINIKANÓW*
(KRAKÓW, 20–21 X 2011 R.)

TOMASZ NASTULCZYK*

W dniach 20–21 października 2011 roku odbyła się w klasztorze oo. Dominikanów w Krakowie interdyscyplinarna konferencja naukowa zorganizowana przez Dominikański Instytut Historyczny w Krakowie oraz Instytut Historii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

Pierwszą sesję obrad rozpoczął wykład o. dr. Tomasza Gałuszki, poświęcony pionierskim badaniom nad najstarszym rękopisem w zbiorach dominikanów krakowskich. Trzynastowieczna *Liber constitutionum OP* (ADKr XIII. 21) jest szczególnie cenna jako jedna z 6 zachowanych na świecie trzynastowiecznych ksiąg zawierających konstytucje dominikańskie. Co więcej, manuskrypt ten od samego początku powiązany był z klasztorem dominikanów krakowskich. Następnie dr Wojciech Kucharski omówił piętnastowieczny żywot bł. Czesława Odrowąża (tzw. *vita antiqua*) na tle hagiografii dominikanów polskich w średniowieczu. Jako ostatni przemawiał dr hab. Marek Kowalski, przedstawiając wyniki szerokiej kwerendy dotyczącej źródeł proveniencji papieskiej do dziejów dominikanów polskich w średniowieczu. Poszukiwania w aktach Kamery Apostolskiej ujawniły niewielką ilość dokumentów, związaną głównie z biskupstwami tytularnymi i sporami dominikanów z duchowieństwem świeckim. Sesja zakończyła się krótką dyskusją, poświęconą kwerendum w aktach papieskich oraz funkcjonowaniu dominikańskich kapituł generalnych w świetle zapisów *Liber constitutionum*.

Druga sesja rozpoczęła się odczytaniem referatu prof. dr. hab. Leszka Kajzera, poświęconego architektonicznym zespołom dominikańskim powstałym w kręgu Konrada Mazowieckiego i jego następców (m. in. Płock, Sieradz, Brześć Kujawski, Łęczycza), uwzględniającego szczególnie problem relacji między klasztorem a miastem. Następnie dr Anna Zajchowska przedstawiła wystąpienie poświęcone źródłom do badań nad praktyką kaznodziejską dominikanów polskich w średniowieczu. Poza kwestiami materiałowymi dr Zajchowska zaprezentowała również szereg postulatów metodologicznych, chcąc połączyć prace nad tekstami kazań z ujmowaniem szerokiego spektrum zjawisk kulturowych i społecznych powiązanych z praktyką ich głoszenia. Jako trzeci wygłosił swój referat dr Rafał Witkowski, zajmując się metodologicznym aspektem dalszej edycji tekstów postanowień dominikańskich kapituł prowincjalnych z obszaru dawnej Rzeczypospolitej w dobie nowożytnej. Na koniec o. mgr Jan Spież przedstawił wyniki swoich badań nad żywotem św. Jacka lektora Stanisława w rękopisie *Kroniki generałów zakonu* Hieronima Borsellego z XV w. Sesję zakończyła intensywna dyskusja, poświęcona szczególnie technikom kaznodziejskim i funkcjonowaniu kazania jako tekstu kultury. Omawiano także wpływy wzorców hagiografii humanistycznej na modyfikacje wprowadzone w omawianej wersji żywota św. Jacka oraz kwestie związane z architektonicznym zespołem poddominikańskim w Łęczycy.

Sesję trzecią zainaugurowało wystąpienie prof. Bogdana Roka, poświęcone osiemnastowiecznym kazaniom dominikańskim. Przedstawiając szeroki zakres postulatów badawczych, prof. Rok omawiał konteksty związane z historią kultury i komunikacją społeczną, zwracał uwagę na tea-

* Tomasz Nastulczyk – doktorant, Wydział Polonistyki UJ.

tralizację praktyki kaznodziejskiej, postulował badania nad systemem wartości przekazywanym przez kazania, ujmował je jako narzędzie teologicznego i filozoficznego kształcenia wiernych, by ostatecznie zasugerować wykorzystanie kazań w szeroko pojętych badaniach nad dawną mentalnością. Jako jeden z zasadniczych postulatów badawczych wymienił też stworzenie bibliografii kazań opublikowanych oraz spisu manuskryptów. Następnie dr Anna Markiewicz przedstawiła referat poświęcony osiemnastowiecznym inwentarzom ujętym jako źródło do dziejów prowincji ruskiej dominikanów, pokazując, jak dzięki tego typu dokumentom uzyskać można wgląd w życie zakonu.

Czwartą sesję rozpoczęła dr Elżbieta Knapiek, analizując akta konsystorskie i biskupie jako źródło do historii dominikanów polskich. Jako drugi wygłosił swój referat dr hab. Krzysztof Kaczmarek, analizując *Liber consiliorum* (księgę posiedzeń rady klasztornej) klasztoru dominikanów w Poznaniu. Następnie dr Iwona Grzelczak-Miłoś omówiła zapisy testamentowe na rzecz dominikanów i dominikanek w Poznaniu w XVII i XVIII wieku. Sesję zakończyło zaś wystąpienie prof. Anny Pobóg-Lenartowicz, poświęcone zaginionej kronice dominikanów w Opolu oraz próbom jej rekonstrukcji na podstawie zachowanych kodeksów dotyczących historii dominikanów opolskich. Następnie wywiązała się dłuższa dyskusja, dotycząca zwłaszcza historii dominikanów opolskich, badań nad księgami konsystorskimi, społecznego funkcjonowania zakonu dominikanów w epokach dawnych, a także możliwości wykorzystania inwentarzy jako źródła wiedzy o zawartości klasztornych bibliotek.

Drugi dzień obrad zaczął się od wystąpienia dr. Rafała Kubickiego, który omówił znaczenie archiwaliów miejskich w badaniach nad historią dominikanów w Prusach Krzyżackich i Królewskich. Kolejny referat wygłosił o. dr Sławomir Brzozecki. Przybliżył on problem źródeł do dziejów litewskiej prowincji dominikanów, zwracając szczególną uwagę na zbiory Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk, Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego oraz Centralnego Archiwum Historycznego Litwy. Następnie odczytany został tekst wystąpienia mgr. Grzegorza Wierzchowskiego, poświęcony *Liber consiliorum* bractwa różańcowego działającego w XVII i XVIII wieku pod opieką dominikanów sieradzkich. Pierwszą sesję zakończył dr Tomasz Stolarczyk, omawiając rolę ksiąg miejskich jako źródła do dziejów konwentów dominikańskich na przykładzie ksiąg miejskich Łęczycy. Po sesji wywiązała się krótka dyskusja, poświęcona zwłaszcza badaniom nad księgami miejskimi z różnych ośrodków oraz społecznemu funkcjonowaniu klasztorów dominikańskich w obrębie miast.

Drugą sesję rozpoczęło wystąpienie prof. Marii Piđłypczak-Majerowicz, poświęcone losom archiwów i bibliotek dominikańskich po kasatach klasztorów. Jako szczególnie istotny postulat prof. Piđłypczak-Majerowicz wskazała konieczność przebadania księgozbiorów z terenu dawnego Imperium Rosyjskiego (ze względu na niski poziom opracowania i ujawnienia zbiorów), wskazując jednocześnie na prace prowadzone w tym zakresie przez Centrum Badawcze Bibliografii Polskiej Estreicherów. Następnie dr Jolanta Gwioździk przedstawiła referat poświęcony źródłom do dziejów bibliotek dominikańskich z ziem wschodnich dawnej Rzeczypospolitej, szczególnie podkreślając znaczenie inwentarzy mienia sporządzanych w klasztorach przeznaczonych do kasaty. Prof. Anna Pobóg-Lenartowicz przedstawiła z kolei wyniki swojej kwerendy przeprowadzonej w Stadtarchiv w Wiedniu w poszukiwaniu źródeł do dziejów zakonu dominikańskiego w Polsce, zaś prof. Tadeusz Mikołaj Trajdos – rezultaty analogicznej kwerendy przeprowadzonej w obecnych zbiorach archiwalnych Kamieńca Podolskiego. Jako ostatni przemawiał o. mgr lic. Marek Miławicki, omawiając źródła do dziejów polskich dominikanów w okresie zaborów i II Rzeczypospolitej. Sesję zakończyła dyskusja, dotycząca przede wszystkim losów klasztornych księgozbiorów oraz prac badawczych prowadzonych w Rosji, na Ukrainie, Białorusi i Litwie (często przy współudziale tamtejszych uczonych). Niezwykle istotny był postulat dr Jolanty Gwioździk, dotyczący konieczności stworzenia internetowej platformy komunikacyjnej pomiędzy badaczami pracującymi w bibliotekach i archiwach na Wschodzie; platforma taka miałaby umożliwić wymianę informacji oraz wyeliminować zjawisko dublowania się kwerend.

Ostatnia sesja poświęcona była w całości badaniom archeologicznym. Dr Dariusz Niemiec omówił źródła archeologiczne do dziejów dominikanów krakowskich. Dr Marcin Szymba wygłosił referat poświęcony średniowiecznym krużgankom w klasztorach dominikańskich. Dr Janusz Pietrzak oraz mgr Paweł Filipowicz przedstawili wyniki badań terenowych przeprowadzonych w 2010 roku w zespole poddominikańskim w Łęczycy (zajmowanym do 2006 roku przez więźnie). Dr Maciej Szyszka omówił natomiast rezultaty prac wykopaliskowych prowadzonych w Gdańsku w 2003 roku na tzw. „Kępie Dominikańskiej”, wskazując na istnienie w tym miejscu relikwów monumentalnej zabudowy sprzed 1309 roku. Sesję zakończyła dyskusja poświęcona m. in. średniowiecznym pochówkom w krakowskim klasztorze Dominikanów, po czym nastąpiło oficjalne podsumowanie obrad i zamknięcie konferencji.

SPRAWOZDANIE Z KONFERENCJI DYSONANSE.
TWÓRCZOŚĆ STEFANA KISIELEWSKIEGO (1911–1991)
(KRAKÓW, 5–7 IV 2011 R.)

KAMA HAWRYSZKÓW*

W dniach 5–7 kwietnia 2011 roku odbyła się konferencja naukowa *Dysonanse. Twórczość Stefana Kisielewskiego (1911–1991)*, zorganizowana przez Katedrę Teorii Literatury na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wygłoszone podczas konferencji referaty znalazły się w czterech grupach problemowych: Felietonistyka Kisielewskiego i reperkusje (I), Muzyka i krytyka muzyczna (II), Kultura – ideologia – polityka (III) oraz Krytyka muzyczna i literacka (IV). Konferencja rozpoczęła się wystąpieniem Mieczysława Tomaszewskiego *Kisielewski – muzyka i polityka*, w którym autor nie tylko przedstawił przekorną i wewnętrznie sprzeczną osobowość Kisielewskiego, ale także w przekrojowy sposób omówił koncepcje estetyczne krytyka, jego fascynacje muzyczne oraz ich zmienność na przestrzeni wielu lat. Pytanie – *Czy Stefan Kisielewski był najwszechstronniejszym twórcą polskiej kultury po II wojnie światowej?* – stało się przedmiotem refleksji Krzysztofa Dybciaka. Badacz szeroko zinterpretował działalność polityczną, literacką i kompozytorską Kisielewskiego, podkreślając jego wszechstronność, jak też ważną rolę, którą odgrywał w czasach komunizmu.

W pierwszej części obrad istotną kwestią podejmowaną przez referentów była felietonistyka Kisielewskiego. Interpretacje twórczości krytycznej w perspektywie współczesnych badań przedstawili Magdalena Mateja, która w referacie *Felietonowa „mowa umowna” jako przykład dyskursu antytotallitarnego* postawiła tezę, iż czytanie felietonów jest lekturą palimpsestową (dotyczy zagadnienia mowy ezopowej, wyznaczników alegorycznego stylu odbioru, cenzury i języka antytotallitarnego), a także Mirosław Ryszkiewicz, który mówiąc o *Kisielewskim felietonowym życiu po życiu (na łamach tygodników „Wprost” i „Polityka”)* pokazał metody wykorzystywania miana „Kisiel” – w różnych jego znaczeniach i konotacjach – dla zrealizowania kształcącej, wychowawczej i estetycznej, czyli perswazyjnej funkcji wypowiedzi. Na twórczości felietonistycznej Kisielewskiego skoncentrował się również Andrzej Hejmej w tekście *„Świat nie przedstawiony”*. *Felietonistyka Kisielewskiego*, którego głównym przedmiotem analizy stał się jeden z felietonów napisany przez Kisielewskiego we Francji, po zwiedzeniu paryskiej wystawy sztuki polskiej *Présences polonaises* w Centre

* Kama Hawryszków – doktorantka, Uniwersytet Jagielloński.

Pompidou w roku 1983. Literaturoznawca bronił tezy, iż felietonistyka Kisiela to swoisty „dziennik duszy”, związany nie tylko z wymiarem publicznym („polski Rochefort”), ale także ze sferą prywatności, wewnętrzną potrzebą bycia felietonistą. W ostatnim referacie pierwszej części obrad – *Felietony Stefana Kisiela. Próba lektury* – Monika Wiszniewska odpowiedziała na pytanie, czy warto po latach na nowo przyjrzeć się felietonistyce Kisiela, czy można ją odczytać w inny sposób, niż wyłącznie jako nieustanne zmaganie się z rzeczywistością PRL. Badaczka wykazała, iż felietonistyka Kisiela może być ważną i inspirującą lekturą także dla współczesnych czytelników.

Kolejny dzień obrad otwierał panel dyskusyjny, którego przedmiotem była twórczość kompozytorska Stefana Kisiela oraz krytyka muzyczna. W pierwszym referacie *Kisiela spory o muzykę po latach* Leszek Polony nie tylko przypomniał niegdysiejsze czasy Stefana Kisiela, ale także przedstawił refleksje na temat pisarstwa muzycznego Kisiela, jego koncepcji „czystej formy” muzycznej oraz sceptycyzmu względem idei awangardowych. Pisarstwo muzyczne Kisiela stało się również przedmiotem wystąpienia Magdaleny Dziadek *Stefan Kisiela jako autor i krytyk muzyki współczesnej*. Muzykolożka przedstawiła analizę związków między twórczością muzyczną Stefana Kisiela (jej stylem, estetyką, kręgiem tematów) a działalnością krytyczno-muzyczną oraz postawiła szereg pytań, mianowicie: czy teksty krytyczno-muzyczne Kisiela są jedynie formą obrony własnej postawy, czy też budują szersze pole oglądu twórczości muzycznej XX wieku, czy można je traktować za przejaw autorefleksji kompozytorskiej, czy też za przestrzeń budowania ogólniejszej, systemowej myśli o nowej muzyce, wyzwolonej z więzów własnych preferencji twórczych. Próbę odczytania idiomu stylistycznego twórczości muzycznej Stefana Kisiela oraz estetyki jego kompozycji w najogólniejszym zakresie podjął Daniel Wierzejski w referacie: *Idiom stylistyczny twórczości muzycznej Stefana Kisiela*, z kolei wnikliwą analizę twórczości pieśniowej krytyka, przeprowadzoną pod kątem zastosowanych środków kompozytorskich oraz korelacji między tekstem poetyckim a warstwą muzyczną, przedstawiła Urszula Ciołkiewicz-Latek w tekście *Twórczość pieśniowa Stefana Kisiela*.

Wystąpienie Anny Tenczyńskiej *Dysonanse – zderzenia – dialogi. Stefan Kisiela i Zygmunt Mycielski*, przypomniało sylwetki dwóch wszechstronnych twórców, kompozytorów i pisarzy, a przede wszystkim wybitnych krytyków muzycznych i diarystów. Badaczka nie tylko zwróciła uwagę na odmienne poglądy muzyczne obydwu krytyków, ale pokazała również, jaki był stopień owej „odmienności” oraz wynikający z nich ostatecznie dialog. W kolejnych referatach: Kamy Hawryszków *Felieton muzyczny Stefana Kisiela*, Tomasz Górny, *Czy muzyka jest niehumanistyczna? Uwagi na marginesie artykułu Stefana Kisiela* i Katarzyna Cudzych-Budniak *Jazz według Kisiela*, pokazano nowe możliwości interpretacji twórczości Kisiela, m.in. możliwości sceptycyzmu względem poglądów krytyka na fenomen muzyki (Tomasz Górny), także muzyki jazzowej (Katarzyna Cudzych-Budniak).

Popołudniowa część drugiego dnia obrad dotyczyła głównie zagadnień politycznych i kulturalnych. Jacek Bartyzel przedstawił tekst *Stefan Kisiela jako publicysta i „zwierzę polityczne”*, w którym omówił szeroko fenomen *kisielizmu* oraz zwrócił uwagę na szczególne znaczenie Kisiela, jako felietonisty i publicysty politycznego, postawę „polskiego Rocheforta” będącą – zdaniem badacza – (auto)mistyfikacją. Michał Szyszka w referacie *„Klerk i intelektualista zaangażowany”. Stefana Kisiela droga od kultury do polityki* przypomniał ideową drogę Kisiela, od rzecznika idei klerkizmu, ucznia Irzykowskiego i Kołakowskiego, do wziętego komentatora, współuczestnika rzeczywistości politycznej oraz społecznej. Krzysztof Zajas – *Drapieżność umysłu. Kisiela i Miłosz* – omówił długoletnią oraz burzliwą znajomość Kisiela z Miłoszem, perypetie życiowe, którym towarzyszyła wielka przyjaźń. Wskazał także na relacje, jakie łączyły obydwu pisarzy, mianowicie: przynależność do pokolenia 1910, krytycyzm ideologiczny, wyraźna potrzeba wolności i nieskrępowania uobecniona w ich twórczości. Na wyjątkowość i szczególne znaczenie *Dzienników* Kisiela, ich odmienność względem innych zapisów tego rodzaju, także polemiczność, zwrócił uwagę Leszek Szaruga. W swoim wystąpieniu *Prywatyzacja życia*

publicznego. O „Dziennikach” Stefana Kisielewskiego skupił się w szczególności na zadaniu, jakie stawia przed sobą Kisielewski, pisząc dziennik-świadectwo. Znaczną część swojego referatu poświęcił Szaruga kwestii antysemityzmu, szeroko poruszanej na kartach *Dzienników*, oraz walce Kisielewskiego z cenzurą. Od innej strony przyjrzała się *Dziennikom* Małgorzata Wątkowska. W referacie *Autoportret intelektualisty – strategia wyznań intymnych w „Dziennikach” Stefana Kisielewskiego* badaczka pokazała, w jaki sposób przewaga tematów publicystycznych nad sprawami, które zwykło się określać mianem prywatnych, skłania do interpretacji dziennika jako substytutu publicystyki, której autor nie mógł uprawiać w oficjalnej prasie.

W ostatnim dniu konferencji obrady rozpoczęła Ewa Biłas-Pleszak wystąpieniem na temat: *Kisielewski o muzyce – pomiędzy tworzeniem a definiowaniem*, będącym próbą odsłonięcia obrazu muzyki, który wyłania się z diarystycznych zapisków Stefana Kisielewskiego, i skonfrontowania go z publicystycznymi tekstami Kisielewskiego. Małgorzata Sokalska, w referacie *Opera w krytyce muzycznej Kisielewskiego*, przedstawiła spojrzenie Kisielewskiego na operę oraz zestawiała je z propagowaną przez krytyka koncepcją „czystej formy”. Zestawiając tekst Schillera *Obrona opery* z tekstem *Kilka słów o operze* Kisielewskiego, badaczka wskazała na zauważony przez obydwu autorów kryzys opery i jednocześnie przypomniła propozycję polskiego krytyka, by dać muzyce swobodę i tym samym stworzyć nowatorską, niespotykaną oraz zaskakującą operę. W tekście *Między koncepcją czystej formy a socjologią muzyki: poglądy estetyczne Stefana Kisielewskiego* Anna Koszewska postawiła ciekawą tezę, iż stwierdzenie, że muzyka „czysta” nie wyraża nic poza samą sobą, nie stanowi dysonansu wobec przekonania, iż muzyka jest osobliwym lustrem sublimującym ludzką historię. Wręcz przeciwnie: dopiero wyabstrahowanie muzyki z użytkowej funkcji czy literackiego, narracyjnego kontekstu pozwala ujawnić jej społeczną, ogólnoludzką wartość. Iwona Puchalska skonfrontowała w swoim wystąpieniu *Kisielewski – Gałczyński: liryka i prowokacja* sylwetki Kisielewskiego i Gałczyńskiego, zwracając szczególną uwagę nie tylko na zainteresowanie Kisielewskiego twórczością poety, ale także osobiste relacje obydwu twórców.

W dwóch zamykających konferencję wystąpieniach autorzy skoncentrowali się przede wszystkim na krytyce literackiej Kisielewskiego oraz na jego roli jako krytyka. Maciej Urbanowski w tekście *Krytyka literacka Stefana Kisielewskiego i pokolenie 1910* przypomniał opinie Kisielewskiego na temat twórczości m.in. Miłosza, Schulza, Iwaszkiewicza, Gombrowicza czy Skamandrytów, a ponadto jego stosunek do najwybitniejszych przedstawicieli krytyki tamtych czasów: Brzozowskiego, Irzykowskiego, Kołaczekowskiego. Dorota Kozicka wygłosiła referat *Lista (nie)obecności Kisielewskiego-krytyka*, w którym przeprowadziła szczegółową analizę obecności i nieobecności Kisielewskiego-krytyka w życiu społeczno-kulturalnym ostatnich dekad.

Głównym zamierzeniem organizatorów konferencji było nie tylko rocznicowe przypomnienie postaci Stefana Kisielewskiego, lecz także sprowokowanie debaty – krytyczne przyjrzenie się jego dokonaniom zarówno w dziedzinie muzyki, literatury, jak też szeroko rozumianej publicystyki. Uczestnicy konferencji podjęli próbę zreinterpretowania bogatego dorobku Stefana Kisielewskiego – kompozytora, pisarza, krytyka muzycznego i literackiego, publicysty oraz felietonisty – i zarazem podsumowania dotychczasowych wątków refleksji na temat jego twórczości w polskiej humanistyce. Dialog prowadzili badacze różnych pokoleń, reprezentujący kilkanaście ośrodków uniwersyteckich: literaturoznawcy, muzykolodzy, medioznawcy, historycy i teoretycy kultury.